

# DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi  
The Journal of International Turkish Language & Literature Research  
Cilt/Volume 8, Sayı/Issue 20 (Aralık/December 2019), s. 84-98.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut305>  
ISSN: 2147-5490, Mainz-Almanya



Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 05.11.2019  
Kabul Tarihi: 09.12.2019

## 16. Yüzyıl Şairlerinden Edirneli Nazmî'nin Perspektifinden Osmanlı Toplumunda Mağrur Olunan Unsurlar

*Proud Elements In The Ottoman Society From The Perspective Of The 16<sup>th</sup>-Century Poet Edirneli Nazmî*

Osman KUFACI\*

Öz

“Mağrur” Arapça bir kelime olup genel olarak “gururlu, kibirli, böbürlenmiş” gibi manalara gelir. Kibir mefhumuna yakın manada kullanılan başka kavramlar bulunmakla birlikte literatürde bunlardan yalnızca ucb kelimesi kibir gibi ahlak terimi olarak kullanılmıştır. Kaynaklarda genellikle ucbun kibirden farklı olduğu ifade edilir. Kişinin kendini büyük, başkalarını küçük görmesine kibir denilirken, başkasını küçük görmeden kendini ve yaptıklarını beğenerek böbürlenmesine de ucb adı verilir. “İnsanın geçici değerlerle aldanıp onlarla avunması” manasındaki gurur da Türkçede “kendini beğenme, büyüklenme, böbürlenme” karşılıklarına gelir. Şeytanın, insanların bazısını malla, bazılarını ilimle, bazısını hükümlerle, bazısını da şehvi istek ve arzularla aldatıp gurura sevk ettiği bilinen bir hakikattir. Gurura kapılan insan kendindeki niteliklerden dolayı beğenme hastalığının pençesine düşer. Başka insanlara karşı kendini üstün görmeye başlar. Kuran-ı Kerim’de yirmi yedi ayette gurur ve bu kökten türetilmiş diğer kelimeler yer alır. Bu ayetlerin çoğunluğunda gururun “dünyaya kapılma, aldanma” anlamı ağır basar. Kuran’a göre, geçiciliği ve aldattıcılığı olduğu hâlde bunlar unutulmuş bir değer varmış gibi kendisine bağlanan dünya, insanların dinleri ve öbür dünyaları için büyük bir tehlike arz etmektedir. Kur’an’da kibir ve gurur sahiplerinin çeşitli örneklerle eleştirildiği görülür. Kur’an’ı kendine düstur edinen Müslüman toplumlarda “mağrur olmak” eleştirilen hususlardan biridir. 16. yüzyıl şairlerinden Edirneli Nazmî, *Divan’*ında diğer şairler gibi dönemine ayna tutar. Bu makalede Edirneli Nazmî'nin *Divan’*ında “mağrur” kavramı ele alındı. Bir divan şairinin gözünden, her devir için, eleştiri konusu olan “mağrur” olunan unsurların neler olduğu tespit edildi. Bu unsurlarla ilgili beyitler çerçevesinde açıklamalar yapıldı. Böylece Türk toplumu ile ilgili yapılacak kültür çalışmalarına katkı sağlanmak hedeflendi.

**Anahtar Kelimeler:** Mağrur, Gurur, Edirneli Nazmî, Divan.

\* Dr., Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sinop-Türkiye.  
Elmek: [osmankufaci@hotmail.com](mailto:osmankufaci@hotmail.com)  
ORCID:

**Abstract**

“Mağrur” is an Arabic word meaning “proud, arrogant, braggart”. While there are other concepts that have similar meanings with pride, only the word ‘ucb’ is used as a term of morals like pride in the literature. It was stated in the sources that ‘ucb’ is different from pride. While pride means being condescending towards other people, ucb means bragging by liking oneself without being condescending towards others. Pride, which means “consoling oneself by being deceived with temporary values” corresponds to “arrogance, bragging”. It is a known fact that devil guides people to pride by deceiving them with goods, science, rulership and lustful desires. Proud people fall into the hands of liking themselves due to their qualifications. They begin to think themselves superior to other people. Pride and other words derived from this word are included in twenty seven verses in the Quran. The meaning of pride is dominant in most of these verses as “being carried away by the world, being deceived”. According to the Quran, the temporary and deceiving world, to which people attach as if it has a value, possesses a great threat to the people’s religion and sense of afterlife. In the Quran, it can be observed that people with pride and arrogance are criticized with various examples. In Muslim communities, which take the Quran as principle, “proud” is a criticized element. Edirneli Nazmî, a 16<sup>th</sup>-century poet, reflects his period in his *Divan* like other poets. In this study, the concept of “pride” in the *Divan* of Edirneli Nazmî is discussed. The “proud” elements, which are criticized in every period, were determined from the perspective of a *Divan* poet. Explanations were made within the framework of the verses about these elements. Therefore, it was aimed to contribute to future cultural studies on Turkish society.

**Keywords:** Proud, Pride, Edirneli Nazmî, Divan.

**Giriş****Mağrur Mefhumu**

Gurur; Arapça bir kelime olup g, r, r kökünden türetilmiştir. *Kubbealtı Lugatı*’nda (Kubbealtı lugatı, 2019); 1. “Kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övünme, benlik, enâniyet, kibir, azamet.”, 2. “Kendine güvenmekten gelen iftihar, övünç”, 3. “Övünülecek şey.” anlamları verilmiştir. *Türkçe Sözlük*’te kelimenin (*Türkçe Sözlük*, 1998: 898); 1. “Kendini beğenme, büyüklenme, kibir.”, 2. “Övünme, kurum, çalım”, 3. “Onur, şeref” manaları yer alır. *Kamus-ı Türkî*’de (Şemseddin Sâmî, 1900: 965) 1. “Boş ve beyhude şeye güvenip aldanma, nafile şeylere itimat, mağrurluk, gaflet.”, 2. “Kibir, nahvet, beyhude ve boş şeylerle tefahhur.” anlamları bulunur. Mağrur ise, Arapça garra (aldattı) fiilinin ism-i mef’ûlüne göre çekimlenmiş hâlidir. Kelime bu durumda “aldanmış, aldatılmış” anlamındadır. *Kamus-ı Türkî*’de (Şemseddin Sâmî, 1900: 1381) mağrur kelimesi için 1. “Bir şeye güvenen, bir şeye isnat edip diğer vesile ve tedbir aramayan.” 2. “Güvenilmeyecek bir şeye güvenerek aldanan.” 3. “Tefahhur iden, mütefahhir, mütekebbir, müteazzım.” anlamları verilmiştir. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*’ta (1997: 562) 1. “Gururlu”, 2. “Bir şeye güvenen.” 3. “Güvenilmeyecek şeye güvenip aldanan, kendini beğenmiş [kimse].” 4. “Büyüklük taslayan.” olmak üzere dört karşılık kaydeder. *Kubbealtı Lugatı*’nda (Kubbealtı lugatı, 2019) kelime “Kendini beğenen, böbürlenlen, kibirli, gururlu, müteazzım” şeklinde tarif edilir. *Türkçe Sözlük*’te (*Türkçe Sözlük*, 1998: 1792) 1. “Kurumlu, gururlu.” 2. “Gurur belirten.” olmak üzere kelimenin iki farklı anlamıyla karşılaşıyoruz. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*’nde gurur kavramı “Kişinin, nefsinin arzularına ve bedeninin isteklerine uygun düşen şeyle tatmin olması, ötesini ve ilerisini düşünmemesi.” şeklinde tanımlanmıştır (Uludağ, 1999: 208).

Kibre yakın manalarda kullanılan başka kavramlar da olmakla birlikte literatürde bunlardan yalnız ucb kelimesi kibir gibi ahlak terimi olarak kullanılmıştır. Kaynaklarda genellikle ucbun kibirden farklı olduğu ifade edilir. Kişinin kendini büyük,



başkalarını küçük görmesine kibir, başkasını küçük görmeden kendini ve yaptıklarını beğenerek böbürlenmesine de ucb adı verilir. "İnsanın geçici değerlerle aldanıp onlarla avunması" manasındaki gurur da Türkçede "kendini beğenme, büyüklenme, böbürlenme" anlamında yer alır (Çağrı, 2002: 562).

Bir insanın kendine yapılan olumsuz davranış ya da hareketi "gurur meselesi" olarak algılaması, suçluyu anlama ve onun yanlışını affetme eğilimini azaltmaktadır. Buna ilaveten suçludan kaçma ve öç alma meylini artırıcı bir özelliğe sahiptir. Gururun aksine alçakgönüllülük arttıkça affetme eğilimi de artmaktadır. Hâsılı dini ve ahlaki değerler içerisinde bulunan "gurur ve kibirden kaçınma ve alçakgönüllü olma" ilkesinin, insanların birbirini affetmesine ve sosyal ilişkileri sağlıklı bir biçimde yürütmesine olumlu bir katkısı vardır (Ayten, 2009: 126).

Narsizmin pek çok olumsuz etkisi olduğu bilinmektedir. Bunların içerisinde dikkati ilk çeken, kişinin kendisi ve çevresiyle yaşadığı sorunlardır. İnsanları bu gibi problemler yaşamaya yönelten en önemli unsur megalomani olarak adlandırılan kendini üstün görme duygusudur. Bu duyguyu yaşayan insanlar, kendilerini üstün gördükleri gibi çevresindekileri de küçük görmektedir. Bu yüzden onların hiçbir zaman gerçek dostları olmaz. Yine onları buna sevk eden sahip olduklarına ve kendi kişiliklerine fazlaca güvenmesi, bu güvenden kaynaklanan gurur ve başkalarını küçük görme eğilimleridir. Başkaları ile anlaşamayan ve toplum hayatıyla uyumsuz olan bu tipler sürekli huzursuzluk yaşarlar. Ayrıca ruhsal olarak tatmin olamazlar (Özel, 2013: 258).

Gururun olumsuz özellikleri araştırmalarda ortaya konulmakla birlikte olumlu özelliğine dikkat çeken çalışmalar da mevcuttur. Başarı sonucunda kendisiyle gurur duyan, kendine güvenen, öz saygısı yüksek tipler, olumlu bir benlik algısı için bu nitelikler mühimdir, genelde halk arasında kendisini beğenmiş, kibirli tipler olarak görülür. Oysaki Kur'an'da kibir, ıstılahi manasıyla yalnız bir ayette geçer (Tokur, 2014: 267).

Şeytan insanların bazısını malla, bazılarını ilimle, bazısını hükümlerle, bazısını da şehvi istek ve arzularla aldatıp gurura yönlendirir. Bu şekilde insan kendindeki niteliklerden dolayı beğenme hastalığının pençesine düşer. Başka insanlara üstten bakmaya başlar. Fakat kişilerin konumu aldanma hususunda farklılık arz eder. Birinin gururu bir başkasına nazaran daha belirgin ve sert olabilir (Demir, 2010: 7).

Kuran-ı Kerim'de yirmi yedi ayette gurur ve bu kökten gelen diğer kelimeler yer alır. Bu ayetlerin ekserinde gururun "dünyaya kapılma, aldanma" anlamı ağır basar. Kuran'a göre, geçiciliği ve aldatıcılığı olduğu hâlde bunlar unutulacak bir değeri varmış gibi kendisine bağlanılan dünya insanların dinleri ve öbür dünyaları için büyük bir tehlike arz etmektedir. Çünkü Allah, dünya hayatının aldatıcı bir metadan ibaret olduğunu (Al-i İmran 3/185; el-Hadid 57/20) buyurmaktadır. Ayetlerde, insanların inkârcılığa düşmelerinde ve azap görmelerinde dünya hayatına aldanmalarının büyük etkisi olduğu (el-A'raf 7/51; el-Casiye 45/35), cin taifesinin de insanlar gibi dünyaya aldanarak kâfir olabileceği (el-En'am 6/130) ifade edilir. Bir ayette, Allah'a saygı, uhrevi sorumluluk endişesi ve Allah'ın sözünün hak olduğuna inanmanın zorunluluğu belirtildikten sonra insanlara uyarı mahiyetinde şunlar nakledilir: "Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın aldatıcı (garûr "şeytan"), Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın!" (Lokman 31/33) (Çağrı, 1996: 212).



Kur'an ayetleri bağlamında, inkârcının ana vasfı kibir, gurur ve isteklerin insanı yansıması olan büyülenmedir. Zira cehennemde azap çeken insanlar arasında aşırı şımarık olanlar ile anormal şekilde böbürleneler bulunur. Gurur ve kibrin arka planında, hayatta her türlü kayıttan azat olma isteği ve ilmi yetkinlik arzusunun olduğu anlaşılmaktadır. Kibirleşmek, gurura kapılmak, Allah'tan yüz çevirmede inat gibi bazı olumsuz özellikleri de beraberinde getirmektedir (Biçer, 2004: 51-52).

Mağrurluğun örneklerinden biri Karun'dur. Karun, malının, servetinin çokluğuyla gurura kapılıp doğru yoldan ayrılmıştır. Onun servetinin çokluğuna aldanmayan müminler Karun'u uyarıp nasihatte bulunmuşlardır (Macit, 2013: 58-59).

Hemen her toplumda rastlanabilecek "mağrur" tipine divan şiirinde de rastlanılmaktadır. Divan şiirindeki "mağrur" tipi başka bir çalışmada ele alınacağından bu makalede, divan şairinin bakış açısını göstermek amacıyla birkaç örnek vermekle yetinilmektedir. Nev'îzâde Atâî'nin kaleme aldığı *Nefhatü'l-ehzâr* adlı mesnevi dinî-ahlâkî ve öğretici nitelik taşıyan bir eser olarak dikkati çeker. (İpekten, 1992: 41). Mesnevide "*Nefha-i Sâmine Melâmiyyûn Şeklinde Olan Ashâb-ı Hâlden İstifâza-i Enfâs-ı Müsg-Bâr İtmek Beyânındadır.*" başlığını taşıyan bölümde ibadetler ile gururlanmanın yanlışlığı/kötülüğü eleştirilir. Bu kısmın ilk beytinde zahir ameliyle mutlu ve takvasıyla mağrur olan insana seslenilir:

*Ey 'amel-i zâhire mesrûr olan  
Zühd ü salâhiyyete magrûr olan* (Kuzubaş, 2005: 177)

"Ey görünüşteki ameliyle mutlu olan, takvasına mağrur olan..."

Yine aynı eserde kibir ve gurur sahiplerinin bir varlığa/bedene sahip olmayacakları, tıpkı inatçı şeytan gibi eriyebilecekleri iddia edilmektedir:

*Kibr ü gurûr ehline virmez vücûd  
Görse erir niteki div-i anûd* (Kuzubaş, 2005: 121).

"Kibir ve gurur, sahibine varlık/beden vermez. Tıpkı inatçı şeytan gibi erir."

Farsça "hâce" kelimesinin "muallim, efendi" anlamları bulunmakla birlikte "tüccar, zengin" anlamları da mevcuttur. "Fenâ ehli" ibaresi "yoksul" anlamına geldiği gibi ibareye "fenâ makamına ulaşan" manası da verilebilir. Beyitteki "bi-hayl ü haşem" ibaresi dolayısıyla "hâce" kelimesinin "zengin, tüccar" anlamının daha baskın olduğu söylenebilir. Tüccar; fakirlere üstten bakmakta ve onlara karşı gurura kapılmaktadır. Toplumun entelektüel olan şair, bu durum karşısında, tüccara dervişlerin maiyeti olmayan sultan olduklarını hatırlatmaktadır:

*Ey hâce fenâ ehline zinhâr ululanma  
Dervîşi bu mülkün şeh-i bi-hayl ü haşemdür* (Rûhî-i Bağdâdî) (Güler, 2008: 31)

"Ey tüccar/hoca! Yoksullara/fena makamına ulaşanlara asla mağrur olma. Zira bu dünyanın dervîşi, maiyeti bulunmayan padişah(gibidir)tır."

İnsanı Rabb'inden uzaklaştırıp gaflete sürükleyen makam, mevki, mal, mülk, şan, şöret, menfaat vb. gibi her türlü şey dünya mefhumu içerisinde değerlendirilebilir. Dünya sabit değildir. Sürekli değişim ve dönüşüm içindedir (Üslüner, 2007: 214-215). Bu yüzden dünyada elde edilenlerle gururlanmamak gerekir. Necâtî Bey de bu bağlamda zahide gurura kapılmamasını öğütler:



*Ko gurûrı zâhidâ dünyâ degüldür ber-karâr  
Ne sen î mân ile kalursın ne oylan ile ben* (Tarlan, 1997: 390)

### Edirneli Nazmî

Asıl ismi Mehmed olan şair, Edirne'de dünyaya geldi. Bundan dolayı edebiyat tarihimizde Edirneli Nazmî olarak yer etmiştir. Kaynaklarda ailesi ve hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Şuara tezkirelerindeki ifadeden bir yeniçerinin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. *Divan'*ındaki bazı şiirlerden Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katıldığı tahmin edilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın birçok seferinde yeniçeri olarak bulundu. Bir süre ahkâm kâtipliği yaptı. Sonra silahtar sınıfı içerisinde yer aldı. Şair 967/1559 yılından sonra vefat etti (Özkan, 1994: 450).

16. yüzyıl şairleri arasında kaydedilen Edirneli Nazmî çok şiir yazmış ve hacimli bir divana sahip olmuştur. Edebi sanatların hepsine örnek vermek amacıyla en basit ve yaygın mazmunları sık sık tekrarlamıştır. Şairlik yönü zayıftır. Tezkire yazarları devrinde tanınmış bir şair olmadığı yönünde birleşirler. İranlı müellif Vahîd-i Tebrîzî'nin *Risâle-i Arûz* adlı eserindeki her bahre "elif" kafiyesinde bir gazel yazdığı ve yeni bahirler icat ettiği kaynaklarda belirtilir. Şairin Türk edebiyatı bakımından önemi *Mecma'ü'n-nezâ'ir* (Köksal: 2001) adlı eseri ve sade Türkçe ile (Türkî-i Basît) ile yazdığı şiirlerinden kaynaklanır (Özkan, 1994: 450).

Bu çalışmada şiir sanatından anlayan ve oldukça geniş bir hacmi olan *Divan'ı*, *Mecma'ü'n-nezâ'ir* adlı eseri ve sade Türkçe (Türkî-i Basît) ile yazdığı şiirleriyle divan şiirinde önemli bir yeri olan Nazmî'nin *Divan'*ında mağrur olunan hususlar örnek şiirler çerçevesinde irdelenmiştir.

### Mağrur Olunan Unsurlar

#### 1. Güzellik

##### 1.1. Cemâl

Tasavvufi edebiyat dışındaki manası olan "güzellik" ve "yüz güzelliği" olan cemal, mağrur olunması eleştirilen unsurlardan biri olarak dikkate değer. Aşağıdaki beyitte nasihatçi kişiliği ön plana çıkan Nazmî, sevdiğine güzelliğinin kıymetini bilmesini, bununla birlikte sonunu düşünüp kibre kapılmamasını salık verir:

*Benüm cânım cemâlün kadrini bil<sup>1</sup>  
Sonın fikr eyle ammâ olma mağrur* (Üst, 2011: 1951)

"Benim canım, güzelliğinin kıymetini bil. Sonunu düşün ama kibre kapılma."

##### 1.2. Ân-ı Hüsn, Hüsn ü Ân (Güzellik Cazibesî/Güzellik Dönemi)

Edirneli Nazmî'ye göre mağrurluk yaşanan kavramlardan biri hüsn (güzellik)dür. *Divan'*da güzellik ve onunla ilgili unsurların mağrur olunan kavram olarak başı çektiği görülür. Edirneli Nazmî, "mağrur" kelimesini kullanırken umumiyetle bilgece bir duruş sergiler. *Divan'*da gurura kapılma nedenlerinden biri güzelliğindir. Güzelliğinin cazibesini/zirvesini yaşarken kimsenin gururlanmamasını

<sup>1</sup> Makaledeki beyitler şu çalışmadan alıntılanmıştır: Sibel (2011). *Edirneli Nazmî Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.



isteyen şair, bu tarz kişileri, feleğin yüzleri ay gibi olanları bir ay tutulmasına döndürdüğünü (güzelliklerini söndürdüğünü) söyleyerek uyarır:

*Ân-ı hüsn kimse magrûr olmasun kim bu felek  
Döndürübdür bir husûfe niçe rûy-ı meh-veşi* (Üst, 2011: 6296)

“Güzelliğinin cazibesıyla/zamanıyla kimse gururlanmasın ki, bu felek, çok ay gibi yüzleri bir ay tutulmasına döndürmüştür.”

“Ân” kelimesi “zaman, lahza” ve “güzellik, cazibe” anlamına gelmektedir. Beyitte her iki anlama gelecek şekilde kullanılarak cinas sanatı yapılmaktadır. Aşağıdaki bentte güzelliğin cazibesıyla çok da gururlanılmaması gerektiği, bu güzelliğin sonradan kendinden uzak olacağı, âşıkların gönlüne ümitsizlik vermemesi gerektiği, güzelliğe aldanılmaması gerektiği, çünkü bunun bir an olduğu vurgulanmamaktadır:

*Ân-ı hüsn ânıma sen olma inende magrûr  
Olısar bir niçe andan girü ol senden dûr  
Virme anunla gel imdi dil-i ’uşşâka fütûr  
Ân-ı hüsn güzel aldanma ki bir ândur bu* (Üst, 2011: 5395)

“(Sende şu an mevcut olan) güzellik cazibesinin zamanına sen çok mağrur olma. Nice zaman sonra o senden uzak olacak. Gel, şimdi onunla âşıkların gönlüne ümitsizlik/bezginlik verme. Güzel güzelliğe aldanma ki bir andır, bu.”

“Zaman, lahza” ve “güzellik” anlamına gelen “ân” kelimesi ile cinas sanatı yapılmaktadır. Divan şairlerinin inanç dünyası perspektifi doğrultusunda dile getirdiklerine paralel olarak şu beyitte güzellik zamanının geçiciliğinin, bu yüzden gurura kapılmanın yanlışlığının altı çizilir:

*Magrûr olma bu hüsn ü âna  
Cânâ geçer çün bu hüsn ânî* (Üst, 2011: 6783)

“Ey can (gibi kıymetli sevgili)! Bu güzellik ve cazibe ile gurura kapılma! Çünkü bu güzellik zamanı geçer.”

### 1.3. Hüsn (Güzellik)

Güzel insana seslenen Nazmî, ondan güzelliğiyle kibirlenmemesini ister. Çünkü güzellik kalıcı değildir. Açıkça söylenilmese bile, güzelliğin kalıcı olduğunu düşünmek mağrur olmaya sebep olarak gösterilmektedir:

*Hey güzel hüsnüne magrûr olma  
Çün degüldür hey o pâyende sana* (Üst, 2011: 855)

“Hey güzel, güzelliğinle kibirlenme. Çünkü o sende kalıcı değildir.”

Sevgililerin güzelliğiyle büyüklük taslamaları sonucu, âşıklar sonsuza kadar candan usanmışlardır:

*İtmezler-idi cândan ebed ’âşıkı bîzâr  
Cânâneler olmasa eger hüsnine magrûr* (Üst, 2011: 1891)

“Sevgililer eğer güzelliği ile büyüklük taslamasalar, âşığı sonsuza kadar candan usandırmazlardı.”



#### 1.4. Hüsni Çağına (Güzelliğinin Dönemine)

*Kubbealtı Lugatı'*nda (<http://lugatim.com/s/ÇAĞ>), "çağ" kelimesi için "Hayâtın dönemlerinden her biri, yaş." manası verilmektedir. Aşağıya alıntılanan bentte kelime bu anlamıyla yer geçer. Sevgili ve âşık arasındaki ilişkiyi anlatan bentte sevgilinin güzellik dönemine o kadar böbürlenmemesi gerektiğinden bahsedilmektedir:

*Nigârın itmese 'uşşâkı bir dem kendüden mehcûr  
Sürüb 'uşşâk-ıla hoş-devr olmasa vefâdan dûr  
Nazar-gâhında olsa dâyimâ 'âşıklarun manzûr  
Vefâ itmekte cândan 'âşıkına olmasa mecbûr  
Vefâsından dil-i mahzûn 'âşık olsa hoş-mesrûr  
Temâşâsıyla bulsa göz gönül dâyim sürûr u nûr  
İnen olmasa hüsni çağına çak ol kadar magrûr  
Sürüb agyârı dergâhından itse hvâr idüb makhûr  
Habâset birle agyâr olsa yanında anun menfûr  
Vefâ-dâr olsa âh iy dil cefâ-kâr olmasa dilber (Üst, 2011: 1878-79)*

"Âşıkları, sevgiliyi bir an olsun kendinden uzaklaştırmasa, âşıklar ile güzel vakit geçirip vefadan uzak olmasa, âşıkların baktığı yerde daima görünse, âşığına candan vefa etmekte mecbur olmasa, hüznü gönle sahip âşık vefasından mutlu olsa, onu seyretmekle daima göz nurla, gönül sevinçle dolsa; fakat güzelliğinin dönemine bu kadar mağrur olmasa... Rakibi dergâhından sürüp mahvedip hor etse, rakipler onun yanında kötülük ile iğrenç olsa, ah ey gönül! Sevgili cefa edici olmasa da vefalı olsa..."

#### 1.5. Hüsn ü Cemâline

Cemal kelimesi tasavvufi manası dışında "güzellik" ve "yüz güzelliği" anlamına gelir. "Hüsn ü cemâl" terkibi ya güzelliği vurgulamak ya da beden ve yüz güzelliğini ayrı ayrı belirtmek üzere kurulmuştur. Şaire göre, güzellerin aşığa daima naz eylemelerinin sebebi güzellikleriyle kibre kapılmalarıdır:

*Dâyimâ 'âşıkta itmezlerdi istignâ  
Olmasa hüsn ü cemâline güzeller magrûr (Üst, 2011: 2353)*

"Güzeller, güzelliğine mağrur olmasa daima aşığa naz eylemezlerdi."

#### 1.6. Kemal ile Cemal ve Hüsne

Cemal ve hüsn kelimeleri aşağı yukarı aynı anlama sahiptir. "Kemal" ise beyitle ilintili olarak "mükemmellik" anlamını taşır. Bu durumda "Kemal ile cemal ve hüsne mağrur olmak" ibaresi "mükemmel güzelliğiyle böbürlenmek" manasındadır. Sevgilide bütünüyle naz olsa buna şaşılmaz. Çünkü mükemmellik güzelliğiyle böbürlenmektedir:

*Olsa ol dilberde Nazmî nola istignâ-yı tâm  
Kim kemâl-ile cemâl ü hüsne magrûrdur (Üst, 2011: 2178)*

"Ey Nazmî! O sevgilide tamamen naz olsa buna şaşılır mı? Çünkü güzelliğinin mükemmelliğiyle böbürlenmektedir."



## 2. Kılık-Kıyafet

### 2.1. Başa Büyük Sarık Giyme

Böbürlenmeye vesile unsurlardan biri de başa büyük sarık giymektir. Şeref ve haysiyet sahibi olanlar başa büyük sarık takınca kibirlendiği dile getirildikten sonra şair öbür dünya ile ilgili eleştirisini “Sanki onunla ebedi saygınlığa erişecek.” cümlesiyle beyan eder:

*Başa büyük sarık giyecek ehl-i ırz olur  
Magrûr anunla sankim irer izz-i sermede* (Üst, 2011: 5936-37)

“İtibar sahibi olanlar, başa büyük sarık takınca, kibirlenir. Sanki onunla ebedi saygınlığa erişecek.”

### 2.2. Diba (İpekli Kumaş) Giymek

Aşağıdaki beyitten ipekli kumaş giyenlerin, en azından bazılarının, kendini beğenmişlikten dünyaya sığmadığı anlaşılıyor. Türkçede “kabına sığmamak” deyimini “duygularına engel olamayıp taşkın davranışlarda bulunmak” (*Türkçe Sözlük*, 1998: 1192) manasına gelir. “Dünyaya sığmaz.” ibaresi bu deyimini hatırlatmakla birlikte deyim “taşkın ve şımarık hareketlerde bulunmak” anlamı verilebilir:

*Dünyâyâ sığmaz magrûrlıktan  
Bir ehl-i dünyâ geydükce dîbâ* (Üst, 2011: 1004)

“Ahireti düşünmeyen bir kişi ipekli kumaş giydikçe kendini beğenmişlikten dünyaya sığmaz.”

## 3. Büyük Makam, Mevki, Rütbe

### 3.1. Câh

Câh kelimesi, üst düzey mevki ve makamı ifade eder. Her divan şairinin az çok dönemi ilgili kanaatlerini şiirlerinin satır aralarında bulmak mümkündür. Edirneli Nazmî'nin hikmet-âmîz üslup ve eleştirel bakış açısı aşağıdaki beyitte yakalanır. Yüksek makamlara bilgili ve ehil kimselerin getirilmesi arzusunun: “Cahilin yüksek mevki ile böbürlenmesi doğrusu isyana sebep olur.” diyerek ifade eder. Ayrıca gurura kapılan kimselerin toplum üzerindeki olumsuz etkisi ortaya konulmuş olur:

*Câhile câh-ile magrûr olmak  
Hakka hey bâ'is olur isyâna* (Üst, 2011: 328)

“Cahilin yüksek mevki ile böbürlenmesi doğrusu isyana sebep olur.”

Bir insan elde ettiği yüksek makam ile böbürlenmemeli, çünkü bir zaman sonra o makam elden gidip, hayali gözde kalır:

*Câh-ıla ne magrûr olur âdem ki dem olur  
Elden gider ol câh kalur gözde hayâli* (Üst, 2011: 6118)

“İnsan makam ile niçin böbürlenir ki, zaman gelir o makam elden gider, gözde hayali kalır.”

Şairin, elde ettiği makamla gururlananlara tavsiyesi, ölümün hatırlanmasıdır. Böylece makam sahipleri başkalarına merhamet edecektir:





*İy cihân câhuna mağrûr ölümün yâd eyle  
Zulm-ile elleri ayıklama hey dâd eyle* (Üst, 2011: 5847)

“Ey dünyanın makamına mağrur (olan)! Ölümünü hatırla. Hey, zulüm ile başkalarını seçme, merhamet eyle.”

Mağrur kişilerle ilgili, tehditkâr bir dil kullanan Edirneli Nazmî, aşağıdaki beyitte bu tarz kişilerin bir özelliğine değinmektedir. Böyle insanlar umumiyetle daha az ihsanda bulunmaktadırlar:

*Ola ol ki câh-ı cihân-ıla mağrûr  
Akall olur ihsân husûsında ekser* (Üst, 2011: 2578)

“Dünya makamı ile gururlanan (cahiller), ihsan hususunda genellikle (diğer ihsan edicilere nispetle) en aşağı (derecede) olur.”

### 3.2. Devlet

*Divan'* da en çok mağrur olunan kavram “devlet”tir. Kavram farklı anlamlara gelmekle birlikte “mağrurluk” kavramı ile ilintili olarak “büyük mevki ve makam” manasında kullanılmıştır. Büyük makamına böbürlenelerin hangi bakış açısıyla düşündüklerini merak eden Edirneli Nazmî, onlara her kişinin yerinin sonunda şu kara toprak olacağını hatırlatır:

*Devolete mağrûrlar Nazmî ne fikr eyler ola  
Her kişinin çün yiri şol kara yirdür âkıbet* (Üst, 2011: 1334)

“Ey Nazmî! Büyük makamına böbürleneler ne şekilde düşünüyorlar? Her kişinin yeri sonunda şu kara topraktır.”

İhsan kelimesi, bağışlama, bağışlanan şey anlamına gelir. Tasavvufta ise “Allah’a O’nu görüyormuş gibi ibadet etme.” manasındadır. Yüksek bir makam ile büyüklük taslayanlar, kesinlikle ihsandan uzak olacaktır:

*Ola bir devlet-ile ol ki mağrur  
Yakîn bil kim olur ihsândan ol dûr* (Üst, 2011: 1951)

“Yüksek bir makam ile büyüklük taslayanlar, kesinlikle bil ki ihsandan uzak olur.”

Yüksek makamlarla büyüklük taslayanları tasvir eden şair, onların bu büyüklenmeleri karşısında bu makamların onlara ebedi kalacağını sandıklarını belirtir. Makam ve mevkilerin sonsuza dek kalmayacağına yönelik bu tarz ifadeler *Divan'* da rastlanır:

*Olurlar devlete şol denlü mağrûr  
Sanasın anlara ol câvidândur* (Üst, 2011: 2026)

“Yüksek makamlarla o kadar büyüklük taslarlar ki onlara o makamların ebedi olduğunu sanırsın.”

Büyük makam ve rütbelere erişenlerin bazıları insanların yüzüne bakmayıp sözünü dinlememektedir. Elde ettiği rütbenin gururuyla kör ve sağırdır:

*Yüzüne bakmaz sözünü dinlemez devletlûden  
Geç ki Nazmî kûr u kerdür devlete mağrûrdan* (Üst, 2011: 2682)



“Ey Nazmî! Yüzüne bakmayıp sözünü dinlemeyen büyük rütbe sahiplerinden vazgeç ki elde ettiği rütbenin gururuyla kör ve sağırdır.”

Büyük makamlarla gurur sahibi olunmamasının gerekliliğine onların aldatıcı olması gösteriliyor:

*Olma magrûr inen devlete iy sâhib-câh*  
*Seni aldayı yürür hey bu felekdür bu felek* (Üst, 2011: 3892)

“Ey makam sahibi! Yüksek mevkiye çokça gururlanma. Hey, seni aldatır/aldayarak yürür, bu felektir bu felek.”

Osmanlı toplumunun aydın kesimi içinde yer alan divan şairlerinden bazıları dünyaya aldanmamak hususunda insanları uymayı gaye edinmişlerdir (Aydın, 2017: 41). *Divan'* da mağrurluk sebebi olan kavramlardan biri de “devlet-i dünyâ”dır. Mağrur kavramıyla bağlantılı olarak on beyitte bu tamlamaya yer verilmiştir. Dünyanın mevki ve makamıyla ilgili böbürlenmiş iken nefsinin arzuları ile toprağa kavuşanlar artık olmadığını ifade edildiği beyitte böyle kişilere yazık olduğu beyan ediliyor:

*Kanı ol devlet-i dünyâ-yıla magrûr-iken âh*  
*Ol hevâ-yıla varub hâke olanlar vâsıl* (Üst, 2011: 77)

“Dünyanın mevki ve makamıyla ilgili böbürlenmiş iken o nefsinin arzuları ile toprağa kavuşanlar nerede? Ona yazık oldu.”

*Divan'* da dünya mevki ve makamının, sonsuza kadar kalmayacağı, ölüm dolayısıyla yok olacağı şairane bir şekilde ifade edilen beyitler bulunur:

*Ansun anı devlet-i dünyâ-yıla magrûr olan*  
*Kim bu dünyâdan güm olub olırsar ya'nî ki kem* (Üst, 2011: 364)

“Dünyadaki devlet ile böbürlenilen bu dünyadan yok olacağını düşünsün.”

### 3.3. Devlet ile İkbal

“Baht açıklığı, mutluluk” ve “yüksek mevki ve makam” anlamlarında devlet ve ikbal kelimeleri birbirinin eş anlamlısı olarak kullanılabilen kelimelerdir. Eserde tek bir beyitte bu iki kelime ile ilgili olarak “mağrur olmak”tan bahsedilmiş ve Bir yüksek makam ile baht açıklığıyla gururlanan makam ve bahtının açıklığını tez kaybedeceği iddiası dillendirilmiştir:

*Ol ki magrûr ola bir devlet-ile ikbâle*  
*Elden ol tez çıkarur devlet-ile ikbâli* (Üst, 2011: 6551)

“Bir yüksek makam ile baht açıklığıyla gururlanan makam ve bahtının açıklığını tez kaybeder.”

### 3.4. İkbal

İkbal kelimesinin “baht açıklığı, mutluluk” ve “yüksek makam” anlamlarının yanı sıra birçok anlamı bulunur. Dünyanın yüksek makamıyla gururlanmanın yanlışlığı, sonunun ümitsizlik olduğu söylenilerek açıklanır:

*İy cihân ikbâline magrûr olan*  
*Gel gurûr itme ki olur sonı fütûr* (Üst, 2011: 2291)

“Ey dünyanın yüksek mevkisine gururlanan, gel, gururlanma ki sonu ümitsizlik olur.”



Memuriyet rütbesine sahip olanlar yüksek makamıyla gururlanmamalıdır. Çünkü zaman onun gibilerinin defterini döne döne dürüp büküp yok eder:

*İnende olmasun ikbâle magrûr ehl-i 'unvân kim  
İdübdür döne döne defterin devr ancanun hey tay* (Üst, 2011: 6047)

“Memuriyet rütbesine sahip olanlar yüksek makamıyla gururlanmasın. Zaman onun gibinin defterini döne döne dürüp büküp yok eder.”

### 3.5. 'İzz ü Devlet

*Divan'*da mağrur olmak ibaresinin kullanıldığı tamlamalardan biri de “'izz ü devlet” tir. Bu ibare “saygınlık ve yüksek makam” olarak okunabilir. Dünyada rızık ile mal sahibi olmayı arzulamanın sebebi olarak yücelik ve yüksek makamla böbürlenmek görülmektedir:

*Olmazlar-ıdı hergiz rızık-ıla mâla mâyil  
Magrûr-ı 'izz ü devlet olmasa ehl-i dünyâ* (Üst, 2011: 954)

“Dünyadakiler, yücelik ve yüksek makamla böbürlenmeseler, asla rızık ile mala meyletmezlerdi.”

Şair, yücelik ve büyük mevkiinin insanı kibirli eylediğini dile getiriyor. Bu kişilerin özelliği, değersiz kimseye önem vermeyip kendini üstün görmektir:

*Alçaga bakmaz tutar kendin yüce  
'İzz ü devlet âdemi magrûr ider* (Üst, 2011: 2330)

“(Yücelik ve büyük mevki sahipleri) değersiz kimseye önem vermeyip kendini üstün görür. Yücelik ve büyük mevki adamı kibirli eyler.”

### 3.6. Ulü'l-emirlik

“Ulü'l-emr” tabiri “buyruk sahibi, hükümdar, baş” anlamlarında kullanılır. Mağrurluk yaşayan zümrelerden biri olarak ulü'l-emrin belirtilmesi dikkate değerdir. Şair, bu zamanın devlet başkanının mağrur olmaması gerektiğini, çünkü sonunda bu zamanın bizzat kendisinin defterini düreceğini açıklar. Bu beyit Osmanlı padişahlarının gurura kapılmaması için söylenen “Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var.” cümlesini akla getirmektedir. Aşağıdaki beyitten “ulü'l-emir”lik makamının mağrurluk kaynağı olduğu anlaşılmaktadır:

*Bu devrânun ulü'l-emri niye magrûr olur yâ Rab  
Düriser defterin hod âhirü'l-emr işbu devrânun* (Üst, 2011: 3640)

“Ey Allah'ım! Bu zamanın devlet başkanı niye mağrur olur? İşte sonunda bu zamanın bizzat kendisi defterini dürecektir.”

### 4. Hâl

İçerisinde hâl şükretmek dini bir gerekliliktir. Lakin bulunduğu durum ile ilgili serkeşlikte inat eden kişinin, hile ile kimi kendine mürit (öğrenci) edinirse mutlaka kendi hâliyle çok gururlanacağı iddia edilmektedir:

*Kankı şahsı ki mürîd idine mekr-ile merîd  
Ol be-her hâl olur öz hâline gâyet magrûr* (Üst, 2011: 345)

“Serkeşlikte inat eden (kişi), hile ile hangi kişiyi mürit (öğrenci) edinirse mutlaka kendi hâliyle çok gururlanır.”



## 5. Hayat

Edirneli Nazmî'nin aşağıdaki beytinden gururlanmaya vesile olan şeylerden biri de hayatta olmak/yaşamak olduğunu anlamaktayız. Şair, Allah'ın ecel gönderdiği hâlde hayatta olduğuyula gururlanan kişinin nasıl mutlu olabileceğini sorgular. Kur'an-ı Kerim'deki "Onlar, 'Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdan ibarettir; biz bir daha diriltilecek değiliz.' demişlerdi." (Enâm 6/29), (Karaman vd., 2018: 130) ayeti beyti açıklığa kavuşturuyor. Yaşadıkları hayatı ebedi zannedenler, mağrurluk yaşamaktadırlar:

*Nice şâd ola olub bir kişi magrûr-ı hayât  
Eylemişdür çü havâle ana Allâh ecel* (Üst, 2011: 4225)

"Hayatta olduğuyula gururlanıp bir kişi nasıl mutlu olabilir? Çünkü Allah ona eceli göndermiştir."

## 6. Sevgiliye Kavuşma

Aşağıdaki beyitte dolaylı olarak sevgiliye kavuşmayla gurura kapılma bahis konusu edilmiştir. Ancak şair, bu kişilere, en sonunda can gibi sevgilinin senden ayrılacağı günü düşünmesini tembihler:

*An eyâ magrûr olan ol günü kim en sonra âh  
Olırsardur cân gibi cânân gidüb senden cüdâ* (Üst, 2011: 710)

"Ey böbürlenen, yazık ki, en sonunda can gibi sevgilinin senden ayrılacağı günü düşün."

## 9. Zenginlik

### 9.1 Dünya (Dünyada Elde Ettiği Mal/Makam İle)

"Mağrur olmak"la ilgili kullanılan kavramlardan biri de "dünya"dır. Dünya ile kastedilen, mecaz-ı mürsel yoluyla, içerisinde elde edilen makam ya da zenginlik olmalıdır. Muhatabına, dünyanın (malıyla/makamıyla) gurura kapılıp daima "ben" dememesini, kendini gururu ile görmemesini öğütler:

*Olub magrûr dünyâyâ dime ben  
Gururun birle görme kendüni sen* (Üst, 2011: 4830)

"Dünya (malıyla) gurura kapılıp daima "ben" deme. Sen kendini gururun ile görme.

### 9.2. Mâl

Mağrur olunan unsurlardan biri mal sahibi olunmasıdır. Edirneli Nazmî, kişinin mal ile büyüklük taslamasının sebebinin ne olduğunu araştırmaktadır. Çünkü o sahip olduğu malın sahibi sonunda ölecek:

*Kişi mâl-ıla magrûr olmagun vechi ne kim âhir  
O mâlik olduğu mâlun öliser sâhibi âhir* (Üst, 2011: 1825)

"Kişinin mal ile büyüklük taslamasının sebebi ne ki? O sahip olduğu malın sahibi sonunda ölecek."

"Mâl ü menâl" ibaresi "mal mülk" anlamında kişinin sahip olduğu serveti ifade etmektedir. Mal ve mülk ile çok büyüklük taslayanların gösteriş yapmak için kendini gümüş ve altınla süslemesi söz konusudur:



*O kim mâl u menâl-ile ola mağrûr gâyetde  
Virür elbette ol sîm ü zer-ile kendine zîver* (Üst, 2011: 1826)

“Mal mülk ile çok büyüklük taslayanlar elbette gümüş ve altın ile kendini süsler.”

### 9.3. Yeryüzü(ndeki Mal ve Zenginliğine Güvenme)

Edirneli Nazmî, tehditkâr ve ikaz edici bir ifadeyle, yeryüzünde gururlanan insana yerin altını/ölümü/hesap gününü hatırlatır. Toprağın altından başka kimsenin (bir karış) yeri yoktur:

*An yir altını eyâ yir yüzünün mağrûrî  
Kimsenün yiri mi var taht-ı serâdan gayrı* (Üst, 2011: 6581)

“Ey yeryüzünün mağruru, yerin altını hatırla. Toprağın altından başka kimsenin yeri mi var?”

İçerisinde mağrur olunan unsurun belirtilmediği aşağıdaki beyit yeryüzünde gururlanan insana yorulabilir. Bu bağlamda şair, tehdit edici bir dille kibrine çok kapılanın yerinin kara toprak olduğunu dile getirerek hazineleriyle birlikte yerin dibine geçen Karun'a atıfta bulunur:

*Yiri oldu kara yir niçe neçe mağrûrun  
Felek gerçi gelün dimedi sî-murga sinek* (Üst, 2011: 3895)

“Felek her ne kadar simurga sinek konsun demediyse de çok çok kibrine kapılanın yeri kara toprak oldu.”

### 9.4. Yüce Köşklere Çıkıp Oturma

Mağrurlukla ilgili göze çarpan hususlardan biri yüce köşklere çıkıp oturanların kibirlenmeleridir. Şu yüce köşklere çıkıp oturup gururlananların mezara gireceğimizi düşünüp düşünmediklerini sorgulamaktadır. Ayrıca haşmetli köşklere çıkıp oturmak böbürlenme sebebi olarak görülüyor:

*Şol yüce köşklere çıkub oturan mağrûr  
‘Aceb anmaz mı o kabre olacagız dâhil* (Üst, 2011: 348)

“Şu yüce köşklere çıkıp oturup gururlanan acaba o mezara gireceğimizi anmaz mı?”

### Sonuç

*Divan'* da güzellik, kılık-kıyafet, büyük makam, mevki, rütbe, hâl, hayat, sevgiliye kavuşma ve zenginlik mağrurluk kaynağı olarak görülmüştür. *Divan'* da “mağrur” kavramı en çok “devlet” kavramı ile alakalı kullanılmıştır. Mağrur olunan unsurlara bakıldığında genel olarak dünyada elde edilen nesnelere böbürlenme vesilesi olduğu anlaşılır. Yapılan tasnif neticesinde ortaya çıkan kanaat, elde edilen hususların ebedi olduğu düşüncesi insanı gurur sahibi yapmaktadır. Şair, bu durumu çoğu kez doğrudan ifade etmez. Ancak muhataba yaptığı tavsiye ve uyarılarda bu sonuca varmak mümkündür.

Şair, “mağrur” kavramı ile kahir ekseriyetle belli bir durumdaki insanların bu hâllerine güvenip gururlanmalarını kastetmiştir. Gururlanma hâlini olumsuz bir bakış açısıyla ele alıp yermiştir. Ayrıca gurura kapılmanın yanlışlığını ortaya koymaya çalışır.



Elde edilip gurur vasıtası yapılan unsurların ebedi kalmayacağını, geçici olduğunu vurgular. Mağrur olunan hususlar ortaya konulurken hikmet-âmîz bir üslup benimsenmiştir. Mağrur kimselerle ilgili olarak umumiyetle uyarıcı ve nasihat edici bir dil kullanır. Eleştirel bir bakış açısıyla konunun ele alındığı görülür.

Şairin mağrur kavramı ile ilgili sarf ettiği sözler döneminin bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Böbürlenmiş kişilerin toplumda yol açtığı sıkıntılar dile getirilir. Şair, yüksek mevki sahibi cahilin kendini beğenmesinin isyana sebep olacağını söyleyerek bu konudaki endişelerini ortaya koyar. Mağrurluk yaşayanlara ölümü hatırlatır. Böbürlenmişlerin toplum içerisindeki hâl ve hareketleri bazı beyitlerde tasvir edilir. Bunlardan kimisi insanların yüzüne bakmaz, söz dinlemez, elde ettiği makam sebebiyle kör ve sağırdır. Büyük mevkiiyle mağrur olanların özelliği değersiz kimseye önem vermeyip kendini üstün görmesidir. Yüksek makamlarla gururlanmanın nedeni onların aldattığına kapılmaktır. Bu durum kelimenin kökeni olan Arapça garra (aldattı) fiili ile alakası bakımından dikkat çekicidir.

### Kaynaklar

- Aydın, A. (2017). Sosyal Hayattaki Bazı Kişilikler ve Onları İfade Eden Beyitler, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 60, Mart-Nisan, Celalabat-Kırgızistan, s. 36-51.
- Ayten, A. (2009). Affedicilik ve Din: Affetme Eğilimi ve Dindarlıkla İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 111-128.
- Biçer, R. (2004). Matürîdî'ye Göre Hidayete Engel Olan Beşerî Zaaflar Ve Tezahürleri, *Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 8/1, s. 41-59.
- Çağrıncı, M. (2002). Kibir, *DİA*, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 562-563.
- Çağrıncı, M. (1996). Gurur, *DİA*, C. 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 212-213.
- Demir, S. (2010). *Kelam İlmi Açısından Kur'an Ve Sünnet'te Kibir*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Güler, Z. (2008). Bağdatlı Ruhî'nin Meşhur Terkib-Bendine Sosyal Psikoloji Açısından Bir Bakış. *E-Journal Of New World Sciences Academy*, C. 3, S. 1, s. 28-43.
- İpekten, H. (1992). Atâî, Nev'izâde. *DİA*, C. 3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 40-42.
- Kahraman, vd., (2018). *Kur'an Yolu Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Köksal, M. F. (2001). *Edirneli Nazmî, Mecma'ü'n-nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin), (3 cilt)*, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUBBEALTI LUGATİ, <http://lugatim.com/s/gurur> [Erişim Tarihi: 07.07.2019].
- KUBBEALTI LUGATİ, <http://lugatim.com/s/MA%C4%9ERUR> [Erişim Tarihi: 07.07.2019].
- KUBBEALTI LUGATİ, <http://lugatim.com/s/%C3%87A%C4%9E> [Erişim Tarihi: 07.07.2019].
- Kuzubaş, M. (2005). *Nev'izâde Atâyî'nin Nefhatü'l-Ezhâr Mesnevisi*, Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Macit, Y. (2013). Psiko-Sosyal Açından Karun Kıssası (Ekonomik Olguların Tutum ve Davranışlara Etkisi), *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 13, S. 3, s. 33-68.
- Özel, İ. (2013). Kur'ân Ekseninde Narsizm Ve Din, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 28, s. 248-268.
- Rûhî-i Bağdâdî, (1287). *Külliyât-ı Eş'âr-ı Rûhî-i Bağdâdî*, İstanbul, s:74-82.
- Şemseddin Sâmî, (1317/1900). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Tarlan, A. N. (1997). *Necati Beg Divanı*. İstanbul: MEB Yay.



- Tokur, B. (2014). "Dindarlık Sorunu: Psikolojik Bir Tahlil", Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 41, s. 257-279.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük I-II*, Ankara: TDK Yay.
- Uludağ, S. (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yay.
- Üst, S. (2011). *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstüner, K. (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

